

Vägledning för skolan

Narkotikasök med hund i skolmiljö och samverkan med polis och privat aktör

Maria Delin & Staffan Hübinette | December 2023

INNEHÅLL

Inledning	3
1. Vilket är syftet med narkotikahundar i skolmiljö?	3
2. Vad säger lagen om narkotikahundar i skolmiljö?	3
2.1. Skolans skyldigheter och möjligheter	4
2.2. Narkotikasök med hund	4
2.3. Om narkotika påträffas.....	5
3. Vilka regler gäller för kommunal respektive fristående skola?	5
3.1. Kommunal skola.....	5
3.2. Fristående skola.....	5
4. Elevskåp	6
5. Vad gäller för skolans samverkan med polisen respektive privata aktörer?	6
6. Vad ska skolan tänka på vid upphandling av privat aktör?.....	7
6.1. Skolans drogpolicy	7
6.2. Riktlinjer	7
6.3. Kravspecifikation vid upphandling.....	7
6.4. Avtal.....	7
6.5. Genomförande av hundsök	7

INLEDNING

Allt fler skolor använder narkotikasök med hund som en insats inom ramen för sin drogpolicy. I många fall sker det genom samarbete med polisen, men då polisens resurser är begränsade anlitar skolor i allt större utsträckning privata aktörer.

Detta är en växande men oreglerad marknad där allt fler aktörer etableras och där det kan vara svårt för skolor och kommuner att bedöma kvalitet och veta vilka krav som ska ställas vid en upphandling.

Till Narkotikafri Skola, som sedan många år arbetar med råd och stöd i skolans arbete med drogpolicy och förebyggande insatser, kommer många frågor från skolor om just narkotikasök med hund.

Utöver de rättsliga riktlinjer för polisens hundsök som utfärdats av Polismyndigheten och en kortare beskrivning i boken [Vägar till en narkotikafri skola](#), (Norstedts Juridik 2021) har en vägledning för skolan saknats.

Det finns därför ett behov att svara på de frågor skolan ställer, vilket också är syftet med denna vägledning.

Vägledningen utgår från Polismyndighetens riktlinjer Narkotikasök vid skolor och institutioner m.m. (2016) och har tagits fram av Narkotikafri Skola i samarbete med Maria Delin och BOSH, Branschorganisationen för sökhundar.

BOSH som bildades i oktober 2023 har etablerat en kvalitetsstandard för privata aktörer som underlättar för uppdragsgivare att göra bedömningar av kvalitet vid upphandling.

1. Vilket är syftet med narkotikahundar i skolmiljö?

Narkotikahund i skolmiljö kan användas för olika syften. Polismyndigheten anger två syften i sitt utlåtande från 2016:

- När det föreligger misstanke om brott.
- I brottsförebyggande syfte.

När det gäller det första syftet avser det att vid misstanke om att narkotika finns i skolmiljön kontrollera och fastställa om så är fallet och säkerställa bevis.

Det andra syftet är att öka risken för upptäckt och att elever därigenom väljer att inte förvara narkotika i skolans lokaler och i förlängningen inte använda narkotika. Syftet med detta är att säkerställa en trygg, säker och narkotikafri arbetsmiljö och att förebygga och motverka användning av narkotika bland eleverna.

Narkotikasök vid misstanke ska alltid göras av polis.

Narkotikasök i förebyggande syfte kan göras av polis men även privat aktör.

För narkotikasök med polis gäller särskilda riktlinjer från polismyndigheten, *Narkotikasök vid skolor och institutioner m.m.* (2016). För narkotikasök med privata aktör rekommenderas att polisens riktlinjer följs.

Vid upphandling av privat aktör bör också ett antal kvalitetskrav vara uppfyllda. För medlemsföretag i Branschorganisationen för sökhundar, BOSH, ska sju kvalitetskrav vara uppfyllda.¹

2. Vad säger lagen om narkotikahundar i skolmiljö?

Skolan ska vara en trygg och säker miljö och arbetsplats för elever och personal. Arbetet med att förebygga narkotikaanvändning och att säkerställa en narkotikafri arbetsmiljö är en del av arbetsmiljöarbetet.

2.1. Skolans skyldigheter och möjligheter

Lagen ålägger skolan skyldigheter att säkerställa en narkotikafri miljö och att ingripa i händelse av att misstankar om bruk eller hantering av narkotika föreligger. Den lagstiftning som skolan har att utgå från är:

FN:s barnkonvention (svensk lag sedan 2020) som innebär att barnet enligt artikel 33 har rätt till skydd mot olaglig narkotika. Det är kommunens och skolledningens skyldighet och ansvar att säkerställa detta skydd i skolmiljön.

Narkotikastrafflagen som innebär att innehav och användning av narkotika är förbjudet.

Arbetsmiljölagen som innebär att skolan ska förebygga ohälsa och olyckor säkerställa en god arbetsmiljö.

Skollagen som ger skolan möjlighet att under vissa förutsättningar vidta sanktioner vid förekomst av narkotika bland elever och i skolmiljön.

Socialtjänstlagen som innebär att personal i skolan har skyldighet att till socialnämnden anmäla om det finns oro för att ett barn far illa exempelvis genom användning av narkotika.

På regeringens uppdrag pågår ett arbete för att utreda ny lagstiftning som gäller skolans säkerhet och som redovisas i februari 2024. Utredaren ska föreslå:

- åtgärder för att förbättra arbetet med säkerhet i skolväsendet, bl.a. genom att föreslå en lämplig organisering av lokala eller regionala operativa samverkansorgan.
- hur ett lagstadgat ansvar för det brottsförebyggande arbetet bör utformas för skolväsendet,
- lämna förslag på hur en anmälningsskyldighet bör utformas för de obligatoriska skolformerna, fritidshemmet, gymnasieskolan, gymnasiesärskolan och den kommunala vuxenutbildningen (komvux) för att polisanmälan som huvudregel ska göras vid kännedom eller misstanke om att en elev har begått ett brott, inom eller i anslutning till skolans eller fritidshemmets verksamhet, samt
- lämna förslag som tydliggör principen att skolor, förskolor, fritidshem och områden som tillhör dessa verksamheter ska vara stängda för obehöriga.

Detta vägledningsdokument uppdateras när beslut fattats om ny lagstiftning.

2.2. Narkotikasök med hund

Vid brottsmisstanke

Av 28 kap. 1 § rättegångsbalken framgår att om det finns anledning att anta att ett brott har begåtts på vilket fängelsestraff kan följa, får husrannsakan företas i hus, rum eller slutet förvaringsställe för att söka efter föremål som kan tas i beslag.

Innehav som kan vara aktuellt i skolsammanhang är oavsett mängd alltid brott av normalgraden då narkotikabrott i skolmiljö är en försvårande omständighet.

I förebyggande syfte

Det finns inga hinder i lagen för användning av narkotikahund i skolmiljö i förebyggande syfte. Däremot anges i polismyndighetens utlåtande tre förutsättningar för narkotikasök i förebyggande syfte.

Policy och ordningsregler

För en brottsförebyggande insats med narkotikahund krävs att skolan har upprättat en drogpolicy eller ordningsregler där det tydligt framgår att narkotikahund kan komma att användas för sökning i skolans lokaler. Elever och föräldrar ska känna till att narkotikahund kan förekomma. Detta är en förutsättning för att narkotikahund ska ha en förebyggande effekt.

Aldrig elever närvarande

Genomförandet av sökningen ska ske där elever inte är närvarande. Sökning görs således inte på en enskild person. Detta innebär att sökning aldrig görs mot elever.

Skälet till att sökning ska ske när elever inte vistas i lokalerna är hänsyn till elevernas integritet. Däremot kan ett ekipage med förare och hund besöka skolan när elever är närvarande i informationssyfte och uppvisningssyfte.

På skolledningens initiativ

Ytterligare en förutsättning är att narkotikasök i förebyggande syfte måste ske på skolledningens initiativ och inte grundas på misstanke om brott.

2.3. Om narkotika påträffas

Narkotikasök med polis

Om narkotika påträffas under sökning där polis genomför sökningen övergår den förebyggande insatsen i brottsutredande verksamhet.

Narkotikasök med privat aktör

Om narkotika påträffas där privat aktör genomför sökning tillkallas polis och den förebyggande insatsen övergår i brottsutredande verksamhet.

Om polisen inte har möjlighet komma för att hämta narkotikan får polisen ge rektor instruktion om och hur narkotikan kan tas om hand. Rektor ska inte åka till polisstationen för att lämna narkotika då detta strider mot narkotikastrafflagen.

3. Vilka regler gäller för kommunal respektive fristående skola?

3.1. Kommunal skola

Vid misstanke om brott ska polisen ingripa. När det gäller sök med narkotikahund i förebyggande syfte finns möjlighet men ingen skyldighet för polisen att bistå skolan.

I polisens uppgifter ingår att samverka med andra myndigheter vilkas verksamhet berör polisverksamheten, bland annat med skolan. Detta sker genom dialog mellan skolan och polisen och regleras i [2 och 6 §§ polislagen \(1984:387\)](#).

Av [8 § förvaltningslagen \(2017:900\)](#) framgår vidare att varje myndighet ska ge andra myndigheter hjälp inom ramen för den egna verksamheten.

En myndighet inte är skyldig att hjälpa till med annat än sådant som har anknytning till dess eget verksamhetsområde och som är förenligt med en god hushållning med allmänna medel.

I polismyndighetens utlåtande sägs att myndighetens rådande arbets- och resurssituation vid tillfället för förfrågan även ska beaktas vid bedömningen om hjälp kan lämnas. Samarbetskyldigheten är inte obegränsad.

En dialog mellan skolan och polisen behöver således föras om huruvida samarbete kring narkotikasök i förebyggande syfte ska ske där båda parter ser behovet och nyttan av en sådan insats. Polisen gör själv sina prioriteringar och bedömningar. I de fall polisen bistår skolan med narkotikasök sker detta utan kostnad för skolan. Detta innebär att skolan kan önska men inte styra över och planera narkotikasök.

3.2. Fristående skola

Fristående skolor faller som privaträttsliga objekt utanför begreppet myndighet. Förvaltningslagen ger därför inte utrymme för polisen att bistå en fristående skola med samma stöd som en kommunal skola. I

polismyndighetens riktlinjer konstateras dock att det brottsförebyggande och bakomliggande syftet med åtgärden måste beaktas. Till polisens uppgift hör att förebygga brott. Man säger därför att det inte kan uteslutas att polisen även kan ge en fristående skola stöd med narkotikahundar – inte bara i situationer vid misstanke om brott utan även för sökning i brottsförebyggande syfte. Man konstaterar dock att rättsläget i detta fall är oklart.

Detta innebär att en fristående skola vanligen är hänvisad till att samarbeta med en privat aktör.

4. Elevskåp

Elevskåp kan vara förvaringsplats för narkotika. Vid narkotikasök görs också sök mot elevskåp. Förutsättningar och regelverk ska då vara tydligt beskrivna. Justitieombudsmannen har i flera utredningar uttalat sig om elevskåp. I dessa har frågan varit om skolan brutit mot 2 kap 6 § RF, det vill säga rätten att inte av det allmänna bli utsatt för en husrannsakan eller kroppsvisitation.

JO har i dessa beslut kommit fram till att elevskåpen, med hänsyn till syftet med dem och de villkor under vilka eleverna får låna dem av skolan, inte kan anses vara slutna förvaringsutrymmen i förhållande till skolan. (JO dnr 7914-2016). Däremot kan skolan inte göra visitation av kläder och väskor utan samtycke.

- Skolan äger skåpet, eleven lånar skåpet.
- Lån av elevskåp ska regleras i ett särskilt skåpavtal mellan skolan och eleven.
- Rektor har befogenhet att öppna skåp och kontrollera skåpet.
- Skolan rekommenderas att låna ut lås för att kunna öppna och kontrollera skåp.

Att öppna skåpet kan ske antingen när hundsöket företas, då rektor öppnar och lyfter ut innehåll (det bör stå i policyn att inga värdesaker får förvaras i skåpet) så att hundföraren kan söka av invändigt i skåpet för att utrona om det är detta eller intilliggande skåp som är källan till markeringen.

En möjlighet är också att möta upp eleven när denna anländer till skolan, (innan skåpet har öppnats) och att man då gemensamt öppnar skåpet – när inga andra elever närvarar! Här har man också en bra möjlighet att öppna en dialog med eleven och kan fråga om eleven vill tömma skåpet på innehåll. Kvarstår misstanken så kan eleven erbjudas att lämna ett drogtest, om detta verktyg finns i policyn.

5. Vad gäller för skolans samverkan med polisen respektive privata aktörer?

Polismyndighetens utlåtande avser endast polisens egen myndighetsutövning. Det förekommer dock att skolor, såväl kommunala som fristående, anlitar privata aktörer för sökning med narkotikahundar i förebyggande syfte. Detta är fullt möjligt, men förutsättningarna skiljer sig mot samarbetet med polisen.

Samverkan med polisen

Samverkan med polisen kan ske i olika former. Det förekommer att polisen med viss regelbundenhet besöker skolan, inte sällan för att bjudas på en kopp kaffe. Syftet med detta är att polisen ska vara synlig för eleverna och bidra till att skapa trygghet.

Samverkan kring narkotikasök med hund bör regleras i en överenskommelse. Det förekommer att polisen och skolan kommer överens om att skolans lokaler kan användas som träningsområde för polisens hundar. Det förekommer även att en överenskommelse görs inom ramen för polisens ordinarie verksamhet.

I praktiken är det dock ingen skillnad.

Samverkan med privat aktör

Samverkan med privat aktör innebär att skolan upphandlar en tjänst och upprättar ett avtal mellan skolan och företaget. I detta fall styr skolan över verksamheten och reglerar i avtal med vilken regelbundenhet narkotikasök ska göras.

6. Vad ska skolan tänka på vid upphandling av privat aktör?

6.1. Skolans drogpolicy

Varje skola ska ha en drogpolicy och handlingsplan som beskriver regler, de förebyggande insatser och hur skolan agerar vid oro och misstanke om narkotika och andra substanser som policyn omfattar.

Narkotikasök med hund ska ses som en insats av flera inom ramen för skolans policy och förebyggande insatser.

6.2. Riktlinjer

Avtal

Vid samarbete med en privat aktör behöver ett särskilt avtal upprättas som reglerar villkor och ansvar för samarbetet, samt att de privata sökhundsaktören följer riktlinjerna i polisens utlåtande.

Endast förebyggande syfte

Privata aktörer får endast söka narkotika i förebyggande syfte. Skulle ett fynd göras får en privat aktör inte röra det och polis ska tillkallas.

Befogenhet

Skåp kan öppnas av rektor som har lov att tömma skåpet i syfte att undersöka skåpet. Rektor har inte rätt att visitera väska, jacka och annat innehåll. Rektor kan be eleven att redovisa innehållet.

6.3. Kravspecifikation vid upphandling

Sedan oktober 2023 finns en ny branschorganisation, Branschorganisation för sökhundar, BOSH. Syftet med BOSH är att säkerställa kvalitet och underlätta för uppdragsgivare att göra upphandling. BOSH har upprättat en kvalitetsstandard där medlemmar årligen genomgår en så kallad tjänstbarhetsbedömning.

Genom BOSH förmedlas företag som erbjuder tjänsten narkotikasök med hund.

6.4. Avtal

Vid anlitan av privat aktör ska ett avtal upprättas mellan beställaren och aktören. Avtalet bör bl.a. innehålla:

- Uppdragets innehåll och omfattning.
- Sekretessåtagande gentemot skolan och sökresultat.
- Rutin för rapportering av genomförda uppdrag.
- Pris
- Tvist och force majeure.
- Försäkran om att ansvarsförsäkring finns.

6.5. Genomförande av hundsök

- Ekipaget bör alltid åtföljas av representant från skola.
- Tydliga skåpavtal där det framgår att eleverna är ansvariga ska finnas i skolans policy.
- Vid påträffande av narkotika ska polis tillkallas för att utreda misstanke om narkotikabrott.

- Har polisen inte möjlighet att komma, får polisen ange hur rektor ska hantera narkotika som påträffats.
- Elever och vårdnadshavare ska informeras om att narkotikasök med hund förekommer, men inte informeras om resultatet av enskilda sökningar. Ett skäl till detta är att om hunden inte hittar någon narkotika, men elever vet att narkotika förekommit i lokalerna minskar trovärdigheten i sökningen.
- Vid markering får representant som medföljer under söket muntlig information.
- Åtterrapporering får inte kunna länkas till individ på grund av GDPR.

¹ BOSH:s kvalitetskrav, se <https://www.bosh.nu>